

Гражданское образование и права человека. Национальная научно-практическая конференция. Кишинев, Pontos, 2008.

9. Костаки Г. Построение правового государства как необходимая предпосылка для успешной борьбы с пытками // Противодействие пыткам / Влах Ирина, Карасени Демьян, Костаки Георге и др. Комрат, Институт демократии, Гагаузское представительство центра по правам человека в РМ, Комратский гос. университет. Комрат: Институт демократии, 2010. С. 19-25.

10. Международный пакт о гражданских и политических правах // Международный билль о правах человека. Нью-Йорк: Организация Объединенных Наций, 1988.

11. Моряков Д. Международно-правовое регулирование запрещения и предотвращения пыток и правовая система РФ. Автореферат на соискание степени кандидата юридических наук. Казань, 2008.

12. Пестерева Ю. Уголовно-правовая характеристика истязания. Автореферат на соискание степени кандидата юридических наук. Тюмень, 2008.

13. Чобанян Р. Пытка: уголовно-правовое и криминологическое исследование. Автореферат на соискание степени кандидата юридических наук. Москва, 2007.

CONSECINȚELE NIHILISMULUI JURIDIC LA ETAPA ACTUALĂ DE DEZVOLTARE A SOCIETĂȚII CONTEMPORANE

Rita MUNTEANU,

doctor în drept, lector universitar, UASM

SUMMARY

The actuality of legal nihilism in today society is generated by the dangerous dimensions of this phenomenon and by its rage against law and its supreme values. The legal nihilism "revelation" declares, most immediately, the annihilation of any legal authority and rules. Some apologists are fond of citing "corruptions", "abuses", and "injustices" in the old order as justification for rebellion against it; but such things- the existence of which no one will deny-have been often the pretext, but never the cause, of nihilist outbursts. Legal Nihilism manifests itself as a devolution that intends, not a mere change of government or a more or less widespread reform of the existing order, but the establishment of an entirely new conception of the end and means of justice.

Keywords: legal nihilism; legal consciousness, Legal negativism; Legal skepticism; Legal cynicism.

REZUMAT

Actualitatea nihilismului juridic în societatea contemporană este generată de periculoase dimensiuni ale acestui fenomen dar și de furia manifestată de acesta și susținătorii lui împotriva dreptului, legii, moralei și statului. Așa fenomene ca corupția, abuzurile de drept și nedreptatea contribuie la mărirea gradului de prevalență a nihilismului juridic în societatea contemporană. Scopul acestuia constituind descentralizarea totală, și nu doar schimbarea unui guvern cu altul, a unei reforme cu alta, ci stabilirea unei noi ordini care nu propune nimic nou, scopul ei primordial fiind distrugerea ordinii de drept existente.

Cuvinte cheie: nihilism juridic; conștiință juridică, socială; negativism juridic; scepticism juridic; cinism juridic.

Introducere Tema abordată în acest articol este una de importanță majoră, deoarece studierea nihilismului juridic este esențială în procesul de instituire a unui stat de drept. Nihilismul juridic este o problemă de ordin juridic, social, moral, cultural, politic și economic, anume din acest considerent consecințele nihilismului juridic reprezintă la etapa actuală de dezvoltare a societății noastre nu doar o problemă de ordin doctrinar, ci una ce ține de securitatea statului. Astfel, scopul acestui articol constă în enumerarea celor mai importante cauze ale apariției nihilismului juridic întru identificarea consecințelor și arealul lor de manifestare.

Materiale utilizate și metode aplicate. În studiul dat a fost consultată literatura de specialitate, inclusiv lucrări și articole privind subiectul abordat (lucrările mai multor specialiști în domeniu). Pentru

atingerea scopului, au fost aplicate următoarele metode de cercetare științifică: analiza comparativă, analiza logică, sinteza.

Rezultate obținute și discuții. Răspândirea nihilismului în plan social general înseamnă că statul ca sistem de operare în societate neglijează dreptul sau îl folosește doar ca un mijloc de a suprima voința individului. Relațiile într-o societate se axează pe directive, pe comenzile și ordinele puterii ș.a., totul bazându-se pe verticalitatea puterii, dar și a elitei de guvernare. Elita, de regulă, concentrează în mâini doar drepturile, lăsând pe seama clasei de jos obligația de a-i îndeplini comenzile. Dreptul și sistemul dreptului în general au un caracter conservator. Legile nu sînt direct aplicabile, ceea ce permite unor structuri de stat adaptarea la discreție, aducînd astfel atingere drepturilor și intereselor cetățenilor. Nu există

un mecanism legal eficient de protejare a drepturilor individului, în virtutea căruia tirania birocrăților să întâlnească o rezistență juridică a cetățenilor. Drepturile și libertățile oferite atât de jure, cât și de facto cetățenilor nu sînt asigurate și, în consecință, utilizarea lor devine extrem de complicată. Indiferența juridică și alienarea devin caracteristici integrale ale stilului de viață al individului [5, p.271].

Nivelul de prevalență a nihilismului juridic la momentul actual este inerent constituirii unei forme politice militanță pentru un sistem administrativ de comandă, care nu este doar un produs, ci și un atribut necesar al celui din urmă. Declarația la nivel de partid și guvernare despre necesitatea eliminării sistemului administrativ de comandă reprezintă concomitent negarea existenței nihilismului juridic la nivel social general și instituirea în societate a unei căi democratice de dezvoltare juridică. În ceea ce privește celelalte nivele, nihilismul juridic rămîne destul de răspîndit. De exemplu, actele de nesupunere civilă, care uneori se transformă într-un fenomen în masă, extremismul juridic, activitatea pseudo-legală a diferitor departamente și structuri care, cu timpul, cauzează o iritare juridică sustenabilă a populației [7, p.4].

În ciuda aparențelor, toate nivelurile de răspîndire a nihilismului juridic într-o societate au un statut de autonomie, rămînînd în același timp interconectate și interdependente. De aici rezultă cel puțin două concluzii metodologice:

- nu există inevitabilitatea fatală de a fi expuși ravagiilor nihilismului juridic;

- în cazul modificării situației la unul din nivele, se face posibilă evitarea modificărilor la celelalte nivele.

Acest lucru poate fi explicat prin faptul că reforma legislativă radicală la nivelul social general simplifică nihilismul juridic la nivelul structurilor departamentale. Acestea sînt principalele domenii

de distribuție și cea mai răspîndită formă de exprimare a nihilismului juridic la etapa actuală. Mai sînt și alte dimensiuni și modificări ale nihilismului juridic, cum ar fi: activitatea legislativă improvizată, declarativitatea și detalierea actelor cu putere legislativă, sfidarea curții, procese necontrolate de suveranitate și separatism, dezechilibrul sistemului juridic, lipsa de coordonare în management, permisivitatea etc.). Astfel sînt identificate anumite caracteristici comune ale nihilismului juridic modern [4, p.21]:

- caracterul demonstrativ militant, de confruntare, agresiv, fapt ce este calificat în mod rezonabil de către opinia publică ca fărădelege sau transcendență;

- globalitatea, ca fenomen de masă, nu numai în rîndul cetățenilor, grupurilor sociale și profesionale, clase și caste, ci și în cadrul instituțiilor oficiale ale statului, la nivel de aplicare legislativă, executivă și judecătorească;

- varietatea formelor de exprimare – de la cele nelegitime, ilegale la cele legale, de la parlamentare, constituționale la cele de mitinguri și manifestații ș.a.;

- gradul special de distrugere, opoziția și orientarea populistă, coloritul regional și național transformate ușor în separatism;

- fuziunea cu nihilismul moral, spiritual, economic politic religios, și transformarea într-un singur proces distructiv;

- conexiunea la negativism - un curent larg care a cuprins, în ultimii ani, mai întîi fosta Uniune Sovietică și apoi societatea noastră în timpul demontării vechiului și instaurării noului sistem, schimbarea stilului de viață.

Prin urmare, examinînd nihilismul juridic cu formele de exprimare și nivelurile de distribuție, ne convingem că acest fenomen omniprezent în întreaga activitate socială, guvernamentală, legislativă și judecătorească nu cunoaște limite, iar fărădelegile și manifestațiile sînt clar observate aproape în toate domeniile

le societății, cauzele răspîndirii au o bogată argumentare istorică.

Autorul A.I. Ilin consideră indiscutabil necesar a se face totul ”pentru a aduce dreptul oamenilor, a consolida cultura juridică, pentru ca poporul să înțeleagă, să cunoască și să prețuiască dreptul, iar dreptul voluntar și loial să-și îndeplinească obligațiile și atribuțiile sale. Dreptul trebuie să devină un factor al vieții, măsura pentru comportamentul real și puterea sufletului poporului” [9, p.173].

Nihilismul juridic (de la lat. *nihil* - nimic) reprezintă negarea dreptului ca instituție socială, ca un sistem de reguli de conduită în stare să reglementeze cu succes relațiile dintre oameni. Un astfel de nihilism juridic se reduce la negarea legilor, ceea ce conduce la adoptarea actelor cu caracter ilicit, anarhie și la inhibarea dezvoltării sistemului juridic. Nihilismul juridic este: activ sau pasiv [8, p.69]; uzual - legat de necunoașterea legii sau filozofic, asociat cu construcția unei viziuni proprii asupra lumii, care neagă rolul social al dreptului; în același timp, nihilismul juridic poate apărea la persoanele care interacționează în mod activ cu dreptul ca institut nominal, dar pentru realizarea intereselor lor folosesc corupția și/sau structurile de guvernare [3]. Acest fenomen reprezintă o formă a conștiinței juridice, manifestată și exprimată prin indiferență și negativism.

Cauzele nihilismului juridic sînt considerate [1]:

- natura opresivă a puterii de stat;

- caracteristica istorică a dezvoltării statului;

- utilizarea legislației represive;

- lacunele din legislație și din sistemul juridic;

- disponibilitatea metodelor administrative de comandă în sferile politice și economice ale societății;

- lipsa tradițiilor democratice și juridice naționale;

- perioadă de tranziție, care a cauzat dificultăți în sistemul juridic.

Nihilismul juridic corelează ast-

fel cu modernizarea, deoarece în procesul de modernizare socio-culturală, de formare a omului modern cu o anumită cultură juridică, în societate se promovează tipul de personalitate concentrat pe abaterea de la norme, pe anarhie, individualism și intoleranță.

Nihilismului juridic, în opinia membrilor Organizației Obștești Interregionale „Organizația de combatere a nihilismului juridic” din Federația Rusă [2], reprezintă direcția gândirii politice care neagă valoarea socială a dreptului și consideră că acesta nu este cel mai perfect mod de reglementare a relațiilor sociale. În opinia aceleiași organizații, consecințele practice ale nihilismului juridic sînt [2]:

- încălcarea drepturilor omului;
- înjosirea demnității umane;
- corupția;
- extorcarea de fonduri;
- cauzarea de daune fizice și psihologice sănătății (stres, depresie și alte tulburări emoționale);
- lipsa de respect și neîncrederea în autoritățile de stat și municipale, precum și în reprezentanții lor (judecători, polițiști etc.);
- lipsa practicilor de bună calitate în aplicarea legii;
- absența unui sentiment de securitate;
- existența în societate a unei opinii privind oficialii ”corupți”;
- demoralizarea societății;
- prezența amenințărilor la adresa securității statului.

În ceea ce privește metodele de combatere a acestui flagel, organizația mai sus menționată propune următoarele metode de ordin general și particular [2]:

- dezvoltarea și plasarea de materiale motivaționale, promovarea în mass-media (materiale audio și video);
- dezvoltarea și plasarea de materiale motivaționale, promovarea în rîndul populației a avizelor, pliantelor, broșurilor, etc.);
- dezvoltarea și implementarea materialelor vizuale de moti-

vare în localități (panouri de informare etc.);

- organizarea de discuții și dezbateri publice;
- sensibilizarea, informarea și conștientizarea în masă a acestui fenomen prin intermediul seminariilor, prelegerilor;
- demascarea celor care încalcă legile și drepturile cetățenilor;
- inițierea aducerii celor ce se fac responsabili de încălcarea dreptului în răspunderi statutare (dezvoltarea activismului juridic);
- plasarea informațiilor despre infractor în mass-media, în conformitate cu legislația în vigoare.

Autorul A. Konovalov, referindu-se la conceptul de nihilism juridic, menționa că acesta se axează pe negarea dreptului, exprimată prin scepticism și lipsă de respect pentru acesta, și încălcarea normelor de drept, bazată în primul rînd pe ignorarea legilor, la care se adaugă și o categorie destul de mare de cetățeni care refuză conștient să le cunoască să le respecte. Majoritatea oamenilor nu-și corelează comportamentul lor la cerințele legislației, acționează și trăiesc după propriile lor reguli, se afirmă cu indiferență față de drepturile altor persoane, față de normele decenței, ordinii publice și în cele din urmă, conduce la comiterea de contravenții administrative, infracțiuni, creînd astfel un fundal negativ, inclusiv sub formă de criminalitate latentă [10, p.12].

Un alt aspect al consecințelor nihilismului juridic se manifestă prin faptul că el reprezintă o amenințare și un obstacol serios pentru sistemul judiciar, care este la începutul evoluției sale. De la început s-a ciocnit cu o multitudine de probleme, printre care menționăm, lacunele de drept, lipsa de cadre, corupție, abuz de drept și putere ș.a. [10, p.12]. De-a lungul mai multor decenii, statul nostru încearcă să reformeze sistemul judecătoresc, pentru a-l putea conforma la cerințele internaționale. Cu toate acestea, tranziția este completă pînă cînd statul nu va crea condiții favorabile pentru realizarea și

protecția drepturilor constituționale și civile, afîta timp cît oamenii nu obțin asigurarea accesului în egală măsură la justiție, serviciile publice, asistență juridică calificată. Toate acestea, trebuie privite ca o condiție prealabilă necesară unui sistem judiciar eficient.

În cele din urmă, al treilea aspect al consecințelor nihilismului juridic se găsesc în contextul politicii de stat fără precedent îndreptate contra fenomenului corupției [10, p.12]. Una din prioritățile actuale ale reformelor economice politice și sociale din Republica Moldova este prevenirea și combaterea corupției. Privită obiectiv prin prisma fenomenului corupției, tranziția economică, socială și politică din perioada de după declararea independenței a avut un impact dezastruos asupra calității guvernării și dezvoltării țării. Corupția este un fenomen complex, multistructural și multidimensional, un fenomen economic, social și politic a cărui complexitate este determinată de diverse cauze, care pot fi grupate în: economice, instituționale, legale, politice, sociale și morale. La baza cuvîntului *corupție* se află latinescul *corruptio*, ceea ce înseamnă în traducere directă – stricăciune, mită. În general această interpretare oferă o imagine generală despre ce reprezintă de fapt corupția – stricare sau coroziune a autorităților prin mituirea lor [6, p.17].

Nihilismul juridic prezintă pericol și prin faptul că nu poate fi măsurat din punct de vedere obiectiv sau subiectiv. Destabilizînd ordinea politică, juridică și socială existentă, nihilismul juridic aduce în viața socială a societății spiritul negației, confruntării, distrugerii și violenței. În acest context, efectele negative ale nihilismului juridic, se axează în special pe [13, p.85]:

- consolidarea treptată în conștiința individului (și a societății, în general) a convingerilor în existența posibilității de acționare nu în conformitate cu legea în vigoare,

ocolind-o, ci prin convingerea de utilitatea și eficiența acestei acțiuni pe cei ce respectă litera legii;

– nihilismul juridic implică o încălcare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor, ceea ce conduce în cele din urmă la inechitatea relațiilor sociale, situație care îi provoacă pe oameni la abuzarea drepturilor lor.

În acest context, una dintre consecințele sociale periculoase ale nihilismului pledează pentru crearea unei situații reale și pseudopsihologice în care realizarea drepturilor fundamentale ale omului nu este posibilă. *De facto*, în societate domină convingerea - stereotip - despre "utilitatea" abuzului de drept, deoarece însuși statul (putere) abuzează de drepturi cel mai frecvent. În acest sens, nihilismul legal acționează ca răspuns justificat din punct de vedere moral la cel de care dă dovadă statul [11, p.154].

Autoarea L. A. Lushina consideră că nihilismul juridic acumulat în conștiința individuală sau a societății în general acționează ca un detonator social, care are ca rezultat creșterea tensiunilor sociale între indivizi, a revoltelor sociale, a manifestărilor individuale sau în masă și la agresiune socială și enumeră unele dintre consecințele sociale ale existenței fenomenului în cauză, și anume [11, p.154]:

– consecința acestei situații este starea de frustrare tot mai evidentă în societate, comportamentul agresiv al indivizilor sau substituirea la majoritatea dintre ei a unor obiective sociale „de neatins” prin beții, furie, droguri, acte de extremism, vandalism, conflicte etnice etc.;

– o altă consecință socială a nihilismului juridic se manifestă prin suprimarea sentimentului autoîncredere a oamenilor care produce o instabilitate socială generală, un sentiment de depresie, frică și instabilitate în poziția socială deținută de subiectul de drept;

– consecința socială a nihilismului juridic se manifestă printr-un

sentiment de frustrare, o manifestare de indiferență profundă față de reformele de ordin social și juridic implementate în societate; majoritatea populației își manifestă neîncrederea în vectorul de orientare socială a acestora. O consecință suficient de gravă a acestei forme de pasivitate socială a personalității este excluderea în mod deliberat de la participarea activă și constructivă și dezvoltarea socială;

– apariția unei forme active de impunere societății a unui grup de valori antisociale după natură și formă, concepute, pe de o parte, să justifice din punct de vedere moral ordinea existentă a relațiilor, iar pe de altă parte, acționează ca obiective de orientare socială. Consecința negativă, în acest caz, constă în faptul că sub influența condițiilor sociale existente treptat se supun transformării comportamentul, gândirea, sistemul de valori morale și legale, atât ale individului în parte, cât și a întregii societăți.

Astfel, o consecință a nihilismului juridic la nivel mondial este reprezentată de existența reală a amenințării transformării cadrului strategic de existență socio-juridică [12, p.143].

Concluzii. Evoluția nihilismului juridic are un caracter ereditar și infinit, reprezentând perspectiva analizată prin prisma criticii lumii înconjurătoare care va însoți omenirea pe tot parcursul existenței sale. În tot acest proces se vor schimba doar obiectele de atentare, iar cel supus intens presiunii nihiliste va fi acel care va încerca să dețină controlul asupra acestei lumi subiective! Respingând dreptul, subiectul poate căuta un regulator alternativ al relațiilor sociale sau poate lua poziția doar de respingere, cum ar fi nonpercepția completă a acestuia. Această alegere depinde de calitățile individuale ale fiecărei persoane. Respingerea incontestabilă a unei valori apare și din cauza că alegerea unei alternative nu este un proces de comparare a caracteristicilor a două obiecte: a

celui supus negării și a celui merit să-l înlocuiască, dar și posibilitatea efectuării unei alegeri care, în anumite situații este interzisă de norma de drept. Imperfecțiunea legii generează evaluarea nihilistă - o sursă și un motiv al procesului de căutare a noilor soluții juridice. Nihilismul juridic este un indicator, o reflecție, un ultim test asupra calității dreptului, a interpretării acestuia și a punerii lui în aplicare.

Referințe bibliografice

1. <http://alekssandr.jimdo.com> (vizitat pe 07.02.2014)
2. <http://obpn.org> (vizitat pe 07.02.2014)
3. <http://ru.wikipedia.org/wiki/> (vizitat pe 07.02.2014)
4. http://www.ipp.md/public/files/Barometru/Brosura_BOP_04.2014_partea_finala-rg.pdf (vizitat pe 17.09.2014)
5. Munteanu R. Gradul de prevalență (domeniile de distribuire) a nihilismului juridic analizat prin prisma mijloacelor de combatere a acestuia. Materialele conferinței științifice internaționale: «Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie și practică» ULIM.18 octombrie 2013, p.265-275p.
6. Stoianov S. Corupția în Moldova și lupta cu ea.//Buletinul clinicilor juridice. №5. 2007. p.17-19.
7. Гойман В. Правовой нигилизм: пути преодоления//Советская юстиция. № 9. 1990. с.3-5.
8. Зрячкин А.Н. Правовой нигилизм: причины и пути его преодоления Дис.канд.юрид. наук Москва: РГБ, 2007. 190 с.
9. Ильин И.А. Общее учение о праве и государстве. О сущности правосознания. М.: 1994. p. 165-167
10. Коновалов А. Главная задача преодолеть правовой нигилизм. <http://www.ug.ru/archive/28768>. (vizitat 28.05.2014).
11. Лушина Л. А. Нравственно-правовой нигилизм: генезис, сущность, формы. Дис. ... канд. юрид. наук Н.-Новгород: 2003, 202 с.
12. Матузов Н.И. Актуальные проблемы теории права. Саратов: СТАП., 2003. 512 с.
13. Федоренко К.Г. Правовой нигилизм. Диссер. канд. юрид. наук, Нижний Новгород: 2001. 173с.